

СЕКЦІЯ 4 ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

УДК 005:330.341

Ареф'єв С.О.*кандидат економічних наук,
докторант кафедри фінансів, обліку та аудиту
Національного авіаційного університету***МЕТОДОЛОГІЧНІ ПОЛОЖЕННЯ УПРАВЛІННЯ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЄЮ ПІДПРИЄМСТВА**

Обґрунтовано методологічні положення управління реструктуризацією підприємства, заснованих на інтенсивній зміні в реляційному просторі підприємства, специфічних особливостей набуття та підтримування конкурентних переваг та задіяних капіталів, що ґрунтується на відповідній концепції управління. Методологічні положення спрямовані на досягнення максимального рівня ефективності від впливу на об'єкт перетворень через, здебільшого, застосування комплексу методів для застосування наукових здобутків у прикладному аспекті їх застосування в залежності від потреб підприємства. Особливістю методологічного положення є застосування декількох вибірових частин методів, що підходять за своєю суттю для отримання ефективного впливу. Вони дозволяють за постійної зміни потреб у еволюціонуючому середовищі адаптувати основні напрямки концепції до процесу комплексної оптимізації усіх систем функціонування підприємства.

Ключові слова: підприємство, реструктуризація, потреба, реляційний простір, методологічні положення, концепції управління, капітал.

Арефьев С.О. МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОЛОЖЕНИЯ УПРАВЛЕНИЯ РЕСТРУКТУРИЗАЦИЕЙ ПРЕДПРИЯТИЯ

Обоснованы методологические положения управления реструктуризацией предприятия, основанных на интенсивном изменении в реляционном пространстве предприятия, специфических особенностей приобретения и поддержания конкурентных преимуществ и задействованных капиталов, основанный на соответствующей концепции управления. Методологические положения направлены на достижение максимального уровня эффективности от воздействия на объект преобразований вследствие применения комплекса методов для проведения научных исследований в прикладном аспекте в зависимости от потребностей предприятия. Особенностью методологических положений является применение нескольких выбранных частей методов, подходящих по своей сути для получения эффективного воздействия. Они позволяют при постоянном изменении потребностей в эволюционирующей среде адаптировать основные направления концепции в процесс комплексной оптимизации всех систем функционирования предприятия.

Ключевые слова: предприятие, реструктуризация, потребность, реляционное пространство, методологические положения, концепции управления, капитал.

Arefiev S.O. METHODOLOGICAL OF MANAGEMENT ENTERPRISE RESTRUCTURING

In the article the methodological position control of enterprise restructuring, based on intense changes in the relational space enterprise specific features to gain and maintain competitive advantages and capital employed, based on the corresponding management concepts. Methodological principles guide to achieve maximum efficiency from the effects of an object changes due to the application of a set of methods for conducting research in the applied aspect, depending on the needs of the enterprise. A special feature is the uses of methodological positions of several choosing parts of the methods are appropriate in nature to produce effective impact. They allow for a constant changing needs evolution environment to adapt the concept of the main directions in the process of integrated optimization of all systems functioning of the enterprise.

Keywords: enterprise restructuring, need, relational space, methodological principles, concept of governance, capital.

Постановка проблеми. Розвиток сучасної економічної науки характеризується розробкою та обґрунтуванням методів та методик, які спрямовані на вирішення питань протидії кризовим явищам, адаптації внутрішніх систем підприємства до мінливого зовнішнього середовища. Водночас поняття методологічного положення загалом та методологічних положень управління реструктуризацією підприємств зокрема, залишаються поза увагою вчених-економістів достатньою мірою. Вагомість застосувань якісно розроблених науковцями методологічних положень на практиці дасть змогу керівництву підприємств більшій можливості для вибору адаптованих до потреб підприємства, які, своєю чергою, сприятимуть вчасному вирішенню внутрішніх та зовнішніх протиріч, ефективному впровадженню реструктуризаційних перетворень за типами та напрямками змін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Висвітлення проблематики методологічного забезпечен-

ня управління підприємств та реструктуризаційних перетворень розглядали у своїх працях такі вчені: І. Ансофф, А.Я. Баскаков, І.А. Бланк, В.М. Гейць, В.М. Гриньова, Т. Гут, М.О. Кизим, А.М. Новіков, С.А. Лебедев, Є.М. Сич, Н. В. Туленков, М. Хамер, С. Бут, Д. Чампі, П.Е. Коннор, Д. Холуш, Л.К. Лайк, Дж. Мейерс, І. Мітров, Д.Д. Варрік.

Глибокий аналіз теоретичних положень управління реструктуризацією підприємств свідчить, що не розкрито ступінь взаємообумовленості видів капіталів, концепцій та методів управління, з одного боку, та ієрархії потреб, типів реструктуризації – з іншого, що унеможливило проведення якісних перетворень за потребами на підставі виокремлення відповідних структурних елементів підприємства.

Мета статті. Обґрунтувати методологічні положення управління реструктуризацією підприємства, заснованих на інтенсивній зміні потреб в реляційному просторі підприємства, специфічні особливості набуття та підтримування конкурентних переваг та

задіяних капіталів, що ґрунтується на відповідній концепції управління.

Виклад основного матеріалу. Актуалізація потреб авіапідприємств у реструктуризації з урахуванням специфіки діяльності потребує від вчених-економістів розширеного охоплення методологічних положень для вирішення такого питання. Звуженість та ототожнення поняття реструктуризація лише з конкурентними перевагами, виходом з кризи та трансформаціями є застарілим.

Еволюція проблем наукового та теоретичного рівня спирається на основні такі поняття як методологія, парадигма. Відтак «парадигма воблющає в себе бесспорне общепризнанное знання об исследуемой області явлений» [5]. Значення парадигм, або дисциплінарних матриць, визначається загалом не тільки тим, що їх зміна розкриває «механізм» революційних перетворень в науці, а й тим, що вони в нормальній науці дозволяють успішно вирішувати питання про вибір теорії. Кун справедливо наголошував, що процедура вибору теорії не може бути одягнена в форму логічного чи математичного доказу. Немає ніякого алгоритму для вибору теорії, немає систематичних процедур, застосування яких призвело б кожного члена наукової спільноти до одного і того ж рішення. Вибір системи аргументів на користь тієї чи іншої теорії завжди буде залежати від прийнятної співтовариством системи цінностей у їх взаємодії з досвідченими даними, – загалом від парадигми. Критики справедливо дорікають Куну за те, що він питання про виникнення знання замінив питанням про вибір теорії у вже готовому знанні, не показав, звідки, чому і як з'являються нові парадигми.

Розглядаючи поняття методологія можна дійти висновку, що його розуміння та трактування у багатьох вчених кардинально відрізняються, іноді навіть не знаходять спільної точки дотику до основоположних ідей закладених ще з античної філософії.

Відтак деякі вчені вважають, що методологія – це система принципів наукового дослідження; вчення про науковий метод пізнання законів природи за допомогою сукупності методів дослідження, що застосовуються в будь-якій науці відповідно до специфіки об'єкта її пізнання [6]. Втім такий підхід є обмеженим, оскільки не включає деякі науково-прикладні аспекти, які відображаються у концепції, концепті, концептуальні підходи та відповідні механізми, за допомогою яких можна задіяти певні інструменти.

Методологія у прикладному смислі – це система (комплекс, взаємопов'язана сукупність) принципів та підходів дослідницької діяльності, на які спирається дослідник (вчений) у процесі отримання та розробки знань у межах конкретної дисципліни [1]. Слід зазначити, що специфіка розробки прикладних положень полягає в їх подальшому практичному застосуванні, на відміну від суто теоретичних, які використовуються лише в наукових дослідженнях. У разі практичного застосування методологічних розробок важливими складовими є умови спрямованості на досягнення результату з урахуванням можливостей, умов, етапів діяльності та особливостей функціонування об'єкта, що використовує методологію.

На нашу думку, доволі цікаву та функціонально спрямовану «схему структури методології» запропонували О.М. Новіков та Д.О. Новіков. Вона формується з таких складових:

- 1) характеристики діяльності: особливості, принципи, умови, норми діяльності;
- 2) логічна структура діяльності: суб'єкт, об'єкт, предмет, форми, засоби, методи, результат діяльності;

3) часова структура діяльності: фази, стадії, етапи діяльності [7].

У своїй роботі вони виокремили фази циклу діяльності проекту, оскільки вважають, що методологія розглядає організацію діяльності, а організація діяльності розглядається через сукупність проектів. На думку цих вчених, завершеність циклу діяльності розглядається у трьох фазах:

1. Фаза проектування, результатом якої є побудована модель створеної системи та план її реалізації.

2. Технологічна фаза, результатом якої є реалізація системи.

3. Рефлексивна фаза, результатом якої є оцінка реалізованої системи та визначення необхідності або її подальшої корекції, або створення нового проекту.

Представлені підходи до формування методології в теоретичному та практичному аспектах не розкривають методологічні й гносеологічні можливості реалізації висвітлених методів та фаз організації діяльності через запровадження проектів. Обмежена система цінностей під час розгляду підприємства як сукупності проектів не сприяє встановленню зв'язків між економічною та соціальною складовими, які виникають з певної обмеженості між проектних зв'язків у процесі об'єднання їх у програму у разі використання програмно-цільового підходу, втім про нього автори не згадують під час проведення досліджень та розробок.

Методологія (від грецьк. *methodos* – шлях дослідження чи пізнання; *logos* – вчення) – це, по-перше, систематизована сукупність підходів, способів, методів, прийомів та процедур, що застосовуються в процесі наукового пізнання та практичної діяльності для досягнення наперед визначеної мети. Такою метою в науковому пізнанні є отримання істинного знання або побудова наукової теорії та її логічного обґрунтування, досягнення певного ефекту в експерименті чи спостереженні тощо [9, с. 188].

Методологічні положення – це сформована система способів, підходів, прийомів та процедур, що застосовуються у межах обраного методу, або комплексу методів, для впливу на межі перетворень або дій, що спрямовані на отримання певного ефекту від впливу на об'єкт перетворень.

Методологічні положення спрямовані на досягнення максимального рівня ефективності від впливу на об'єкт перетворень через, здебільшого, застосування комплексу методів для застосування наукових здобутків у прикладному аспекті їх застосування залежно від потреб підприємства на визначених рівнях. Особливістю методологічного положення є застосування декількох вибіркового частин методів, що підходять за своєю суттю для отримання ефективного впливу на досліджуваній об'єкт.

Підхід до формулювання методологічних положень заснований на варіативних функціях підприємства як економічної системи та інтенсивній зміні потреб в реляційному просторі підприємства, інтегративна основа яких дозволяє обрати необхідну комбінацію методів і прийомів впливу на обраному реструктуризаційному рівні за потребами, а також направляють дії управлінських рішень у прогнозованому векторі.

Водночас розроблені методологічні положення мають на меті визначення основного об'єкту (потребу) або носія, відповідної науки управління та загальних та специфічних її методів, що ґрунтується на знаннях. Обґрунтування їхніх спільних рис, прийомів та їх поєднання. Необхідні методологічні положення для здійснення реструктуризації підприємства,

заснована на задоволенні потреб за обґрунтованими сімома рівнями, мають ґрунтуватися на стратегічній направленості у реляційному просторі та включати такі основні методи впливу на різні рівні основні об'єкти, які є носіями багаторівневих потреб: управління змінами; антикризове управління; управління потенціалом; вартісно-орієнтоване управління; фінансовий менеджмент.

Систематизування методів, що використовуються під час проведення реструктуризаційних перетворень та направленість на формування методологічних положень ґрунтуються на цільовому призначенні напрямків за найпершими ознаками: адаптивність – можливість змін відповідно до положень, інформативність – забезпеченість актуальністю інформацією про стан перетворень, відповідність ресурсів і можливостей кінцевому результату, ієрархічності – послідовність виконання тактичних завдань до стратегічних, функціональних зв'язків складових та їх елементів. Водночас важливою частиною створення ефективних методологічних положень слід вважати визначення значущості впливу напрямків відповідно до ознак, які можуть змінювати вагомість з огляду на три сторони визначеної проблеми, а саме: об'єкт – його зміни та еволюція, час – його достатність чи дефіцит, середовище – зміна рівня впливовості факторів, що не залежать від реструктуризаційних змін.

Формування методологічних положень реструктуризації підприємств спираються на комплекс зазначених концепцій через використання часткових елементів цих концепцій для впливу на об'єкт перетворень, а саме, тип реструктуризації за потребами підприємства. Ефективність та векторну спрямованість таких положень можна визначити та представити через розгляд базових концепцій реструктуризації, кожна з яких ґрунтується на управлінні специфічними знаннями, які обумовлені дисциплінарними матрицями, які, своєю чергою, стають підставою для ухвалення управлінських рішень в стратегічному і в тактичному аспектах діяльності підприємства в умовах турбулентного середовища.

Перша концепція заснована на використанні політик фінансового менеджменту та напрямках їх проведення, а саме як: політика управління активами, управління пасивами, управління грошовими потоками, управління ризиками, управління інвестиціями, політики антикризового фінансового управління задля зростання динаміки руху грошей, використання альтернативного підходу до вибору джерел фінансування діяльності, зростання вартості капіталу, підвищення ефективності фінансових рішень тощо. Це ґрунтується на власному, фінансовому та інвестиційному капіталах, що під час управління ними в певній комбінації дозволить раціоналізувати та оптимізувати структуру джерел фінансування.

Друга концепція управління змінами ґрунтується на управлінській направленості реструктуризаційних перетворень: вибір підходу до управління, орієнтація управління, інтегрованість управління, тип реагування на перетворення через впливи на інтелектуальний та структурний капітали через активізацію політики агентських відносин, а також залучення та удосконалення управлінських компетенцій, здатних мінімізувати опір змінам, визначити напрям розвитку, здійснити своєчасну адаптацію системи управління. Впровадження цього типу концепції потребує від керівного складу підприємства відповідності навичок та досвіду до швидкого реагування на зміни у зовнішньому середовищі, які мають вплив на реструктуризацію та не залежать від підприємства.

Третя концепція антикризового управління заснована на постійності та послідовності нововведень, впровадження неформального управління, розрахунок ризиків, протидія кризовим явищам, регулювання обмежень управління, що реалізується через задіяння підприємницького капіталу через активізацію основного та оборотного капіталів для скорочення та ліквідації дефіциту обсягів виробництва продукції, забезпечення ліквідності та платоспроможності. Вона спирається також на соціальний капітал в аспекті групування та активізації трудового колективу задля збереження підприємства як господарюючого суб'єкта з відповідними робочими місцями з огляду на засвоєння працівником зразків поведінки, психологічних механізмів, що ускладнюються важкістю їх квантифікації за рахунок масовості.

Четверта концепція вартісно-орієнтованого управління спрямована на підвищення капіталізованої вартості підприємства та заснована на розробці інвестиційних стратегій, скорочення та прогнозування банкротства, збільшення вільного грошового потоку, формалізація інвестиційного капіталу (коротко- та довгострокові займи), що обумовлює зміни в матеріальному, нематеріальному та людському капіталі через набуття нових компетенцій за рахунок ефективного поєднання асиметричної інформації.

П'ята концепція управління потенціалом заснована ефективності використання ресурсів та можливостей підприємства під час формування та підтримування конкурентних переваг у процесі виробництва товарів та надання послуг і спирається виробничому на клієнтський капітал. Оскільки існує думка, що клієнтський капітал – це система стійких, надійних, довгострокових довірчих і взаємовигідних відносин підприємства зі своїми клієнтами, покупцями товару, яка формується за час його роботи на ринку (сюди належать бренд, клієнтура, фірмове найменування, канали збуту, ліцензійні договори, секрети формування та розширення клієнтури [3, с. 58]), то це унеможливорює здійснення управлінських процесів за видами діяльності всередині підприємстві та виокремлення основних маклерів зовнішнього середовища.

До функціональних концепцій управління, що забезпечують базові потреби підприємства, слід віднести: маркетинг, логістику, контролінг. Відтак маркетингова концепція охоплює сукупність інструментів, прийомів, надбань та принципів, що дозволяють поєднати наявні на підприємстві технологічні особливості, якості продукції та надаваних послуг до вимог споживачів. Здатності компетенції співробітників в напрямі діяльності підприємства прискорити процес обіговості складових структурних систем, що задіяні у реалізації портфелю основних концепцій через розширення кількісно та якісно ринку збуту, охоплюючи різні сегменти ринку, впроваджуючи розгалуженість логістичної системи. Це можливо завдяки нестандартним управлінським рішенням у процесі реалізації маркетингової стратегії; новітнім методам маркетингового дослідження; розширенню сучасної філософії діяльності на ринку; інтенсифікації комерційних пропозицій; прогнозуванню дії закону конкуренції; спіралізації інноваційно-інвестиційних циклів; інтегративності та інтерактивності креативних дій; інформативності маркетингової реструктуризації; налагодження взаємовідносин між окремими етапами ланцюга авіаперевезень, яка має здійснюватися у довгостроковому періоді та направлена на посилення його конкурентних позицій та підвищення ринкової вартості.

Логістична концепція управління реструктуризацією підприємств дозволяє реалізувати необхідність сполучення між учасниками логістичного ланцюга через оптимізацію та раціоналізацією товароруку та просування послуг від постачальників до покупців. Тому логістична система підприємства має бути адаптивною зі зворотними зв'язками, бо утворена з підсистем і характеризується розвиненими зовнішніми і внутрішньо системними зв'язками. Оскільки логістична діяльність підприємства здебільшого спрямована на зовнішній ринок, а реструктуризаційні перетворення впроваджуються з метою її покращення, можна зробити висновок про таке: інноваційні орієнтири логістичної реструктуризації підприємств виступають як стимулюючі чинники впровадження вдосконалостей зовнішнього середовища для домінування над суб'єктами та об'єктами, що володіють меншими удосконаленнями. Водночас логістична реструктуризація підприємства є постійним інструментом забезпечення управління та формування відповідної стратегії.

Передумова для переходу до наступного типу реструктуризаційних перетворень або нової якості впроваджуваних змін залежить від результатів досягнення сформованих інноваційних орієнтирів основних концепцій та їхніх економічного, технологічного та соціального ефектів.

Третя функціональна концепція управління – контролінг. Необхідність його впровадження обумовлена тим, що мінливість змін зовнішнього середовища потребує від суб'єктів господарювання реструктуризаційних змін для збереження та підвищення організаційно-функціонального рівня, що виводить підприємство на збільшення конкурентних переваг на постійній основі.

Погоджуючись, що контролінг – це насамперед управлінська концепція, яка охоплює всі сфери діяльності підприємства: фінанси та облік, менеджмент і маркетинг, інтегруючи та координуючи діяльність різних служб для досягнення оперативних і стратегічних цілей. При тому йдеться вже не стільки про ринкову спрямованість системи управління підприємством, скільки про її здатність виконувати поставлені завдання в умовах високої динаміки змін зовнішнього і внутрішнього середовища організації [2, с. 9]. В такому разі контролінг реструктуризаційних змін виходить на одне з найважливіших місць під час реалізації перетворень та зменшення негативних наслідків від їх впровадження.

Розробка і реалізація методологічних положень забезпечить здійснення реструктуризаційних змін на підприємстві, виконання зобов'язань перед власни-

ками та клієнтами, що, своєю чергою, досягається через вибір концепцій та методів управління,

Висновки. Запропоновані методологічні положення, що охоплюють основні і функціональні концепції, мають певні переваги. По-перше, створити методологічне, критеріальне, функціональне підґрунтя управління реструктуризацією підприємства. По-друге, знизити можливі ризики управлінських помилок, що пов'язані зі своєчасністю наповненістю перетворень. По-третє, мультиплікація здобутків і компетенцій в межах одного положення на інші через взаємопов'язаність використання методів і прийомів управління. По-четверте, вибудувати ланцюгову структуру прямих та зворотніх зв'язків у міжконцептуальній площині та між напрямками методологічної вибірки до потреб у реструктуризації. По-п'яте, створити нову вартість, реалізовану в продуктах, послугах, процесах, співробітниках та прогнозувати наслідки здійснення реструктуризації підприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Баскаков А.Я., Туленков Н.В. Методология научного исследования : [учеб. пособие.] / А.Я. Баскаков, Н.В. Туленков. – К., 2004. – 216 с.
2. Дзьоба В.Б. Эффективное управление финансами за допомогою впровадження системи фінансового контролінгу / В. Б. Дзьоба // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2007. – № 605. – С. 9–15.
3. Ковальова О.М. Інтелектуальний капітал – важлива складова капіталу підприємства // Міжнародна стратегія економічного розвитку регіону : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 19–21 червня 2012 р.) / за заг. ред. О. В. Прокопенко. – Суми : СумДУ, 2012. – С. 57–59.
4. Кузьменко В.В., Гришин Д.В. Теоретические аспекты функционирования адаптивной системы управления предприятием / В.В. Кузьменко, Д.В. Гришин // Вестник СевКавГТУ. Серия «Экономика». – 2003. – № 2(10).
5. Лебедев С.А. Философия науки: Словарь основных терминов. – М. : Академический проект, 2004. – 320 с.
6. Навчально-методичний посібник для студентів економічних спеціальностей денної та заочної форм навчання з дисципліни Методологія та організація наукових досліджень / Укладачі: Новокрещенов І.О., Бойко О.В., Дідовець І.В.– К.: Вид-во ДЕТУТ, 2009. – 175 с.
7. Новиков А.М., Новиков Д.А. Образовательный проект / А.М. Новиков, Д.А. Новиков // Методология практической образовательной деятельности. – М. : Эгвес.
8. Рогоза М.Є. Управління промисловими підприємствами: реструктуризація підсистем управління / М.Є. Рогоза // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – 2005. – № 2. – С. 157–164.
9. Щербань С.П., Щедрін В.К., Заглада О.А. Філософія : [навч. посібник]. – К. : МАУП 2004. – 216 с.